

Prof. emeritus dr Mirko S. Vasiljević¹

ZAKON O PRIVREDNIM DRUŠTVIMA I AKCIONARSKA DRUŠTVA ZA OSIGURANJE/REOSIGURANJE

ORIGINALNI NAUČNI RAD

Apstrakt:

Specijalizovana privredna društva koja obavljaju delatnosti koje su po pravilu u režimu dozvole osnivanja i dozvole za rad nadležnih tela najčešće se regulišu sumarno, posebnim zakonima. To je slučaj i sa osiguravajućim društvima uopšte i naročito sa akcionarskim društvom za osiguranje. Ta tehnika regulative primenjuje se prvenstveno stoga što u svim zemljama, a tako je i u Srbiji, postoji opšti zakon koji reguliše sva privredna društva i koji se primenjuje, bilo „shodno“, bilo direktno (neposredno), i na specijalizovana društva, pa i na osiguravajuća društva, i time i na akcionarsko društvo za osiguranje u onim pitanjima i institutima za koje ne postoje posebne norme u specijalizovanom zakonu, konkretno zakonu koji reguliše osiguranje.

U ovom radu razmatraju se pitanja odnosa zakona koji uređuje privredna društva i zakona koji uređuje osiguranje, s posebnim akcentom na akcionarska društva za osiguranje. Reč je o odnosu opšteg zakona (Zakon o privrednim društvima) i posebnog zakona (Zakon o osiguranju), koji je uređen maksimom *lex specialis derogat lege generali* (posebni zakon ukida opšti zakon). Interesantno je da je Zakon o osiguranju između dve opcije te primene, „shodne primene“ i direktne (neposredne) primene, optirao za direktnu primenu Zakona o privrednim društvima kada ne sadrži posebnu normu koja svoj osnov nalazi u specifičnosti delatnosti osiguranja u odnosu na druge delatnosti pokrivene u smislu regulative Zakonom o privrednim društvima. U radu se posebno analiziraju pitanja vezana za status akcionarskog društva i njegovih organa (korporativno upravljanje) za koja ne postoje posebne norme koje sadrži zakon koji reguliše

¹ Professor emeritus, Univerzitet u Beogradu - Pravni fakultet; imejl: vaske@ius.bg.ac.rs.

Rad je primljen: 15. 5. 2024.

Rad je prihvaćen: 18. 6. 2024.

osiguranje, a na koja se ipak ne može direktno primeniti zakon koji reguliše privredna društva, već bi se tada moralo pribeći pravilu koje je bliže prirodi „shodne primene“.

Ključne reči: osiguravajuća društva, akcionarsko društvo za osiguranje, modeli uprave društava kapitala, adekvatnost kapitala, grupe društava za osiguranje.

I Umesto uvoda

Statusni aspekt osiguravajućih društava nije, kako bi se očekivalo, uređen posebnim zakonom koji uređuje oblast osiguranja, već generalnim zakonom koji uređuje privredna društva. Posebni zakon koji uređuje delatnost osiguranja u Srbiji, ipak, rezervisao je za sebe pravo uređenja nekih odstupanja od opštih odredaba zakona koji za svoju vokaciju ima uređenje statusnih aspekata privrednih društava u Srbiji, bez obzira na delatnost. Tako se ta odstupanja koja po prirodi imaju poziciju posebnih odredaba primenjuju, kada postoje, umesto opštih pravila statusa privrednih društava – *lex specialis derogat lege generali*. U tom smislu je specijalizovani Zakon o osiguranju² propisao da se na „društvo za osiguranje, društvo za reosiguranje, društvo za posredovanje u osiguranju i zastupnika u osiguranju primenjuje zakon koji uređuje privredna društva,³ osim ako ovim zakonom nije drukčije propisano“. Taj iskaz specijalnog zakona istovremeno znači da ove primene nema kad je u pitanju „društvo za uzajamno osiguranje“, s obzirom na to da opšti zakon koji uređuje privredna društva nema takvu pravnu formu organizovanja koja bi kao opšta važila za obavljanje bilo koje privredne delatnosti, već takva forma postoji samo u oblasti osiguranja, te je onda i logično da je samim tim uređuje samo zakon koji kao posebni uređuje delatnost osiguranja, uključujući i ovu statusnu formu.

Društvo za osiguranje osniva se kao akcionarsko društvo ili društvo za uzajamno osiguranje, a društvo za reosiguranje samo kao akcionarsko društvo za reosiguranje uz primenu pravila koja važe za ovu formu društva koje obavlja poslove osiguranja. Društvo za posredovanje u osiguranju osniva se kao akcionarsko društvo ili kao društvo s ograničenom odgovornošću. Društvo za zastupanje u osiguranju osniva se takođe kao akcionarsko društvo ili kao društvo s ograničenom odgovornošću, a ove poslove može obavljati i fizičko lice sa statusom preduzetnika u smislu zakona koji uređuje privredna društva. U ovom radu biće reči samo o specifičnostima akcionarskog društva za osiguranje (koje shodno važe i za akcionarsko društvo za reosiguranje) u odnosu na opšta pravila koja važe za akcionarsko društvo koje pokriva zakon koji uređuje privredna društva, s obzirom na to da kod ove forme društva postoje posebno izražene specifičnosti, dok takve specifičnosti ili posebno

² Zakon o osiguranju - ZO, *Službeni glasnik RS*, br. 139/14 i 44/21, čl. 18.

³ Zakon o privrednim društvima - ZOPD, *Službeni glasnik RS*, br. 36/2011-3, 99/11-14, 83/14-15 – dr. zakon, 5/15-3, 44/18-27, 95/18-335, 91/19-61, 109/21-15.

izražene specifičnosti ne postoje kod društva za osiguranje u formi društva s ograničenom odgovornošću (neke naravno postoje, poput sistema dozvole za osnivanje, minimalnog osnovnog kapitala, nadzora nad radom i poslovanjem i slično), te o ovoj formi društva za osiguranje neće biti reči, kao što neće biti reči ni o društvu za uzajamno osiguranje koje ne postoji kao opšta statusna forma u zakonu koji uređuje privredna društva, već samo kao specijalizovana forma društva u delatnosti osiguranja pokrivena posebnim zakonom koji uređuje ovu delatnost i ovu statusnu formu za njeno obavljanje.⁴

II Posebnosti akcionarskog društva za osiguranje/reosiguranje

1. Poslovno ime i osnovni kapital

Akcionarsko društvo za osiguranje/reosiguranje obavlja delatnost finansijske prirode, te analogno posebnom režimu koji uređuje poseban zakon koji reguliše banke organizovane kao akcionarska društva i zakon koji uređuje osiguranje sadrži niz specifičnosti statusa ovih društava za obavljanje delatnosti osiguranja/reosiguranja u odnosu na društva iste pravne forme organizovanja i osnivanja koja ne obavljaju ovu delatnost. Logično je da je prva takva specifičnost posebnost poslovnog imena, radi distinktivnosti od drugih društava ove forme koja ne obavljaju ovu delatnost – poslovno ime koje se registruje mora biti u skraćenoj formi „a.d.o.“ (akcionarsko društvo za osiguranje). Takođe, samo to društvo može obavljati i registrovati obavljanje delatnosti osiguranja ili reosiguranja (princip alternativnosti, ne kumulativnosti).

Ključne specifičnosti, s obzirom na to da je priroda obavljanja delatnosti osiguranja i reosiguranja u osnovi finansijska, za ova društva postoje kod uređenja brojnih pitanja vezanih za osnovni kapital ovog društva. Najpre, propisani minimalni osnovni kapital obavezno je u novčanom obliku i daleko višeg iznosa od osnovnog kapitala društava koja obavljaju druge komercijalne delatnosti nefinansijske prirode (visina zavisi od toga koje vrste životnog ili neživotnog osiguranja obavlja ovo društvo, kao i da li se bavi delatnošću osiguranja ili reosiguranja).⁵ Zatim, propisan je princip održanja te forme osnovnog kapitala u toj visini i tokom trajanja poslovanja i života društva, što kod društava koja obavljaju delatnost nefinansijske prirode u principu ne postoji.⁶ Najzad, pored određenja pojmova „značajno“ i „kontrolno“ kapital učešće, u osnovi na istovetan način kao i zakon koji uređuje privredna društva, zakon koji uređuje osiguranje sadrži i određenje pojma „kvalifikovano kapital

⁴ Više: Nataša Petrović Tomić, *Pravo osiguranja – Sistem*, Službeni glasnik, Beograd, 2019, str. 185–212, 242–275.

⁵ ZO, čl. 27; ZOPD, čl. 293.

⁶ Više: Mirko Vasiljević, *Komentar Zakona o privrednim društvima*, Službeni glasnik, Beograd, 2023, str. 611–662.

učesće“ (neposredno ili posredno preko drugog lica u svoje ime a za račun tog lica kapital učesće u nekom licu sa 10% ili više vlasništva ili glasačkih prava). U vezi s tim institutima postoji i niz dopunskih podinstituta koji teren specifičnosti ovih društava čine kompletnijim: prvo, zabrana uzajamnih kapital učesća svih formi društava koje uređuje Zakon o osiguranju; drugo, prethodna saglasnost Narodne banke Srbije – NBS (kao nadzornog organa nad osiguravajućim društvima) za sticanje ili uvećanje sticanja značajnog (20%) ili kontrolnog (50%) kapital učesća ili glasačkih prava u ovom društvu; treće, propisivanje posebnih uslova za sticanje ili uvećanje kvalifikovanog kapital učesća (time i značajnog ili kontrolnog): dobra poslovna reputacija, odgovarajuće iskustvo, finansijsko stanje, utvrđivanje izvora sredstava, utvrđivanje razloga sticanja ili uvećanja; četvrto, propisivanje obaveze prethodnog pismenog obaveštenja NBS kod otuđenja ili umanjenja kvalifikovanog kapital učesća (time i značajnog i kontrolnog); najзад, peto, propisivanje pravnih posledica nedozvoljenog sticanja ili uvećanja kvalifikovanog (time i značajnog i kontrolnog) kapital učesća: nalaganje od strane NBS otuđenja stečenog ili tako uvećanog kapitala, i to u određenom roku, suspenzija u međuvremenu do otuđenja glasačkih i imovinskih prava, ništavost pravnog posla takvog sticanja u slučaju neotuđenja ili nesmanjenja nedozvoljeno stečenog kapital učesća u ostavljenom roku.

Posebna specifičnost kad je reč o osnovnom kapitalu akcionarskih društava za osiguranje/reosiguranje predstavlja *institut adekvatnosti kapitala*. Društvo za osiguranje/reosiguranje je dužno da, radi trajnog izvršavanja obaveza i podnošenja rizika u poslovanju, formira tzv. *garantnu rezervu* u skladu sa zakonom koji uređuje osiguranje. Garantnu rezervu čini tzv. *primarni kapital* (koji čine elementi definisani ovim Zakonom) i *dopunski kapital* (koji takođe čine elementi određeni ovim zakonom), uz umanjenje za odbitne stavke definisane ovim zakonom. Zakon koji uređuje osiguranje utvrđuje posebnu, tzv. *marginu solventnosti* za osiguravajuća društva koja vrše životno osiguranje i posebnu marginu solventnosti za osiguravajuća društva koja vrše neživotno osiguranje. Društvo za osiguranje/reosiguranje dužno je da obezbedi tzv. *raspoloživu marginu solventnosti*, u zavisnosti od toga da li se bavi životnim ili neživotnim osiguranjima, a ova margina se smatra obezbeđenom ako društva imaju propisanu garantnu rezervu u skladu sa zakonom koji reguliše oblast osiguranja. Za razliku od tzv. *garantne rezerve*, zakon koji reguliše osiguranje/reosiguranje poznaje i institut tzv. *garantnog kapitala*, koji predstavlja deo *garantne rezerve* utvrđene u skladu s ovim zakonom, a koji iznosi najmanje jednu trećinu zahtevane margine solventnosti zavisno od grupe osiguranja koje društvo za osiguranje obavlja. Garantni kapital društva za osiguranje ne sme biti manji od iznosa propisanih tim zakonom, u zavisnosti od grupe osiguranja koje društvo za osiguranje obavlja, u skladu sa izdatom dozvolom za rad. Društvo za osiguranje ispunjava uslove za adekvatnost kapitala ako zadovoljava kriterijume raspoložive margine solventnosti i *garantnog kapitala*, u skladu sa zakonom koji reguliše osiguranje. Ako društvo za osiguranje

prestane da ispunjava zahtevane uslove adekvatnosti kapitala, dužno je da Narodnoj banci Srbije u propisanom roku dostavi *program mera za ponovno ispunjenje tih uslova*, odnosno solventnosti društva, i to u periodu od najduže tri meseca od utvrđivanja prestanka ispunjenosti tih uslova. NBS može od društva za osiguranje tražiti da izmeni i/ili dopuni program tih mera, a ako to ne zahteva, smatra se da se saglasila sa sprovođenjem predloženih mera. Radi obezbeđenja trajne solventnosti društva za osiguranje, NBS može od tog društva tražiti da joj, u periodu sprovođenja programa mera ispunjenosti uslova solventnosti, dostavi *dugoročni plan finansijske konsolidacije*.⁷

2. Osnivanje

Osiguravajuća/reosiguravajuća društva osnivaju se, za razliku od režima osnivanja društava po pravilima zakona koji uređuje privredna društva gde važi sistem slobodnog osnivanja, po sistemu dozvole, koju izdaje NBS u zakonom definisanom upravnom postupku uz priloženu propisanu dokumentaciju. Zakon koji uređuje osiguranje reguliše takođe i mogućnost odbijanja zahteva za izdavanje dozvole, kao i osnove prestanka važenja izdate dozvole za rad.

Akcionarska društva koja se osnivaju po režimu zakona koji reguliše privredna društva mogu biti zatvorena (osnivaju se bez javnog upisa akcija) i otvorena (osnivaju se sa javnim upisom akcija). Taj zakon, međutim, ni kod otvorenih društava ne poznaje institut osnivačke skupštine, što sugeriše da zakonodavac i ne očekuje osnivanje ovog društva javnim putem već praktično osnivanje samo nejavnim putem od strane samih osnivača (zatvoreno društvo), te se ovo društvo nakon osnivanja i registracije u proceduri definisanoj zakonom koji uređuje tržište kapitala može pretvoriti u otvoreno (javno) društvo novom javnom emisijom akcija ili konverzijom osnivačke (nejavne) emisije akcija u javnu emisiju primenom propisane procedure pred Komisijom za hartije od vrednosti. S druge strane, zakon koji uređuje osiguranje ne govori o vrstama akcionarskih društava za osiguranje/reosiguranje, ali reguliše institut osnivačke skupštine ovog društva, koja se mora održati u propisanom roku nakon dobijanja dozvole (za rad) od strane NBS, po propisno podnetom zahtevu od strane osnivača (uz prilaganje propisane dokumentacije). Interesantno je da zakon koji uređuje osiguranje propisuje da osnivači na osnivačkoj skupštini imaju pravo glasa „srazmerno visini svog uloga“, iako je reč o osnivačkoj fazi u kojoj osnivači nastupaju kao ugovorne strane koje su zaključile ugovor o osiguranju akcionarskog društva za osiguranje/reosiguranje, a ne kao akcionari društva koje treba da nastane i stekne subjektivitet tek nakon donošenja propisanih akata na ovoj skupštini i posledične registracije društva koje ima prirodu društva kapitala u kome akcionari sa akcijama s pravom glasa imaju pravo glasa srazmerno kapital učešću. U svakom slučaju, osnivači

⁷ O ovim institutima adekvatnosti kapitala društva za osiguranje: ZO, čl. 124–130.

ovog društva kvalifikovanom većinom (2/3) glasova donose statut društva, biraju prvi nadzorni odbor društva, utvrđuju poslovnu politiku i poslovni plan društva, donose opšte akte društva i akte njegove poslovne politike i druge akte značajne za početak rada i poslovanja društva, utvrđuju najveći iznos troškova osnivanja kad ti troškovi padaju na teret društva, prihvataju procenu vrednosti nenovčanih uloga. Te usvojene akte osnivači dostavljaju NBS u propisanom roku i propisanom registru (Agencija za privredne registre – APR), radi registracije i sticanja pravnog subjektiviteta.⁸

III Organi akcionarskog društva za osiguranje/reosiguranje

3.1. Modeli upravljanja (uprave)⁹

3.1.1. Jednodomni model

Prvi sistem (tzv. jednodomni model – one-tier system) jeste originalno sistem anglosaksonskog prava, koji je usvojen i u znatnom broju zemalja kontinentalnog prava (Francuska, Švajcarska, Italija).¹⁰ To je sistem u kome je funkcija upravljanja u rukama jednog ili više lica (Švajcarska, Engleska, SAD), odnosno odbora direktora – upravni odbor, koji bira skupština akcionara (upravni odbor – board of directors).¹¹ Po ovom sistemu, upravni odbor iz reda svojih članova (executive directors) ili delom iz reda onih što nisu članovi ili od lica stalno zaposlenih u društvu bira jednog ili više izvršnih direktora za operativno vođenje poslova društva.¹² Najčešće je sam predsednik odbora direktora (koga bira ovaj odbor) i predsednik društva i prvi izvršni direktor (chairman-chief executive officer, president-directeur général). Članovi upravnog odbora mogu biti, s raznim varijacijama, stalno zaposleni u društvu (executive directors) ili lica koja nisu zaposlena u društvu (non executive directors). Dakle, po ovom sistemu, funkcija upravnog odbora (odbora direktora) ostvaruje se delom na

⁸ ZO, čl. 48–49.

⁹ Više: Mirko Vasiljević, Tatjana Jevremović Petrović, Jelena Lepetić, *Kompanijsko pravo – pravo privrednih društava*, Službeni glasnik, Beograd, 2023, str. 537–542.

¹⁰ Francuski *La loi sur les sociétés commerciales* (br. 66-537), čl. 89. (dalje: FTZ...), Švajcarski zakonik o obligacijama, čl. 89–117; (1911, 1936, 1984, dalje: ŠZO...), čl. 707–726. Pravno-teorijsku obradu instituta upravnog odbora vidi naročito: Pierre Gilles Gourlay, *Le conseil d'administration de la sociétés anonymes*, thèse, Paris, 1971.

¹¹ ŠZO ..., čl. 707, 712. i 714; FTZ..., čl. 89, 110. i 115; u Engleskoj akcionarska društva s javnim upisom akcija imaju bar dva direktora, a društva bez javnog upisa akcija imaju bar jednog direktora – John Charlesworth (ed. Geoffrey Morse), *Company Law*, London, 1995, str. 312–315.

¹² Vidi: Joseph Hamel, Gaston Lagarde, Alfred Jauffret, *Droit commercial*, Paris, 1980, str. 357–402; René Rodière, *Droit commercial*, Pariz 1980, str. 193–212; Maurice Cozian, Alain Viandier, *Droit des sociétés*, Paris, 1998, str. 235–272; Robert Pennington, *Company Law*, London 1995, str. 768–778; John Birds et al., *Company Law*, London, 1995, str. 415–430; Paul L. Cannu, *La société anonyme à directoire*, Paris, 1979; Robert Hamilton, *The Law of Corporations*, Minnesota, 1991, str. 218–249.

kolegijalnoj osnovi (sednice, kolektivno zastupanja), a delom i na inokosnoj osnovi (izvršna funkcija predsednika, izvršna funkcija generalnog direktora, izvršna funkcija direktora, izvršni direktori). U tom sistemu *nadzorni odbor nije obavezan organ* u akcionarskom društvu (kontrolnu funkciju vrše spoljni nezavisni revizori, delom i interni revizori ili specijalni revizori).

Jednodomni model korporativnog upravljanja razvio se u sledećem okruženju: 1) dominacija disperzovanih akcionara – uglavnom fizičkih lica, 2) dobra zakonska i sudska zaštita akcionara, 3) ograničeno akcionarstvo banaka i drugih institucionalnih investitora, 4) postojanje pravila „jedna akcija jedan glas“, 5) likvidno i razvijeno tržište kapitala, 6) veoma razvijeno neprijateljsko preuzimanje, 7) slaba moć sindikata, 8) slabo razvijena državna socijalna politika, 9) slab sistem socijalne demokratije i 10) razvijeno radničko akcionarstvo kroz poreske podsticaje.

Jednodomni model korporativnog upravljanja razvio se u uslovima tzv. *akcionarskog kapitalizma*. Taj model ranije je karakterisan kao menadžerski (profitno) orijentisan model, a sada se sve više označava kao akcionarski orijentisan model. Osnovne odlike tog modela su: 1) konkurencija u svim oblastima, 2) dominacija privatnog (interes akcionara) nad javnim u upravljanju, 3) potiskivanje uloge moćnih privatnih institucionalnih investitora i forsiranje javne emisije akcija kao glavnog izvora finansiranja, 4) uređivanje korporativnog upravljanja dispozitivnim normama, čime se podstiče tržište, 5) kompletno odvajanje upravljanja od vlasništva, te akcionari nemaju pravo da direktno upravljaju aktivnostima društva, već to u njihovo ime čini odbor direktora i menadžera, s fiducijarnom dužnošću prema kompaniji (dominiraju po pravilu otvorene kompanije), 6) izuzetno laka mogućnost za akcionare da pokreću sudske postupke protiv neposlovnih i štetnih odluka uprave društva, 7) motivisanje uprave preko ugovora koji naknadu za njih vezuje za uspeh kompanije, 8) razvijena javna kontrola kvaliteta upravljanja, pogotovo preko specijalizovanih medija i razvijenog tržišnog rejtinga menadžera, 9) razvijena sudska praksa s precedentima korporativnog upravljanja koji su svojevrsna lekcija za dobro upravljanje.

Ekonomska teorija kao ključne prednosti akcionarski orijentisanog kapitalizma navodi: 1) prednost kod započinjanja biznisa i uvođenja nove tehnologije, 2) podsticaj inicijativnosti, individualnosti i inovativnosti, 3) politička neutralnost, 4) podsticaj profesionalizaciji menadžera, 5) diverzifikacija rizika (javna emisija akcija – *IPO*), 6) relativno visoki prinosi od ulaganja u akcije. S druge strane, kao ključni nedostaci ovog sistema kapitalizma navode se: 1) maksimiranje rezultata na kratak rok zapostavlja strategiju na dugi rok, 2) cena akcija bazira se na kratkoročnoj strategiji, što onemogućuje strategiju istraživanja i razvoja, 3) slaba kontrola uprave od strane disperzovanih akcionara (*model jaki menadžeri slabi akcionari*), 4) relativno slabe akcionarske skupštine i relativno moćni upravni odbori, 5) vezivanje naknade upravi za uspeh kompanije (cena akcija) vodi zloupotrebama uprave kod „naduvavanja bilansa“, 6) slaba zaštita drugih interesa u kompaniji (osim akcionarskih).

3.1.2. Dvodomni model

Drugi sistem (tzv. dvodomni model – two-tier system), sistem nemačkog prava, koji alternativno s prvim sistemom usvaja i novije francusko zakonodavstvo, sastoji se u tome što u akcionarskom društvu u principu (izuzetno u malim društvima funkciju upravnog odbora može vršiti i jedno lice) postoje dva odbora: upravni odbor u užem smislu (*Vorstand* – direktorijum) i nadzorni odbor (*Aufsichtsrat*).¹³ Upravni odbor u užem smislu vrši svoje funkcije upravljanja i poslovođenja delom na kolektivnoj osnovi (donošenje odluka na sednicama, kolektivno zastupanje), a delom na individualnoj osnovi (individualno zastupanje, individualno izvršenje na sednicama donetih odluka).¹⁴ Izuzetno u akcionarskim društvima s manjim kapitalom (zakonom propisanim) funkciju upravnog odbora može vršiti i jedno lice – jedini generalni direktor. U tom sistemu članove nadzornog odbora bira (i razrešava) skupština, a nadzorni odbor bira (i razrešava) članove upravnog odbora. Taj sistem usvaja i Hrvatska.¹⁵ Naravno, i u tom sistemu kontrolnu funkciju pored nadzornog odbora vrši i spoljni nezavisni revizor, a može i unutrašnji revizor i ponekad specijalni revizor.

Dvodomni model uprave razvio se u sledećem okruženju: 1) dominacija banaka kao akcionara u upravljanju kompanijama kao akcionara ili kroz sistem punomoćja, ili pak ugovora o vršenju glasačkih prava, 2) spoj uloge poverioca, značajnog akcionara i kontrolora preko vršenja glasačkih prava, 3) koncentrisano akcionarstvo, 4) zakonsko saodlučivanje (kohezija rada i kapitala), 5) retko zasedanje nadzornog odbora da bi se umanjila uloga zaposlenih u saodlučivanju i da se ne bi pokretala odgovornost uprave za štetne odluke i time i odgovornost samog nadzornog odbora zbog propusta u nadzoru, 6) relativno nerazvijeno tržište kapitala, 7) relativno nerazvijeno neprijateljsko preuzimanje, 8) relativno zanemarljiva uloga malih akcionara, 9) jaki sindikati i 10) razvijena socijalna politika i socijalna demokratija.

Dvodomni model uprave u Nemačkoj razvio se u uslovima tzv. *radnički orijentisanog modela kapitalizma (model socijalne demokratije)*. Osnovne odlike tog modela su: 1) nedovoljno izražena odvojenost vlasništva od upravljanja u uslovima koncentrisanog akcionarstva (po pravilu dominiraju zatvorena društva), 2) uprava je oslobođena od uspeha na kratak rok i po pravilu dominira dugoročna strategija, 3) razvijenost socijalne demokratije (distributivna pravda) i saodlučivanja vrši pritisak na menadžere da pored interesa akcionara uvažavaju i druge interese (*društvena odgovornost kompanija*), 4) politička determinisanost modela, 5) kvalitet uprave ne zavisi toliko od tržišta koliko od procene uspešnosti od strane glavnih akcionara (po pravilu banke), 6) koncentrisano akcionarstvo i slaba disperzija slabi prava akcionara, ali uvećava sigurnost radnih mesta (socijalna sigurnost), 7) razvijena diskreciona

¹³ Nemački Aktiengesellschaft (1965..., dalje: NDZ), čl. 76-117; FTZ ..., čl. 118-150.

¹⁴ Tako: J. Hamel, G. Lagarde *et. al.*, str. 420. Detaljnije o direktorijumu: P. Le Cannu, str. 33-122.

¹⁵ Hrvatski Zakon o izmenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima (HTZ: 1993, 2003), čl. 244.

moć kontrolnog akcionara, 8) slaba zaštita manjinskih akcionara i nerazvijena praksa akcionarskih tužbi (derivativne tužbe).

Ekonomska teorija kao ključne slabosti tog modela kapitalizma (izvorno pripada Nemačkoj, ali i Japan ima u osnovi njegove odlike, sa određenim specifičnostima) navodi: 1) nedovoljno razvijena konkurencija i tržište (pogotovo tržište kapitala zbog ograničenja u transferu akcija i tržište rada zbog socijalne demokratije), 2) netransparentno upravljanje i potencijalni sukob interesa dominantnog akcionara i dužnosti njegove lojalnosti prema kompaniji, 3) slaba zaštita interesa malih akcionara (često visoki kapital cenzusi za korišćenje prava manjinskih akcionara), 4) potencijalni sukob interesa akcionara i uprave (slabo korišćenje modela učešća uprave u vlasništvu), zbog dužnosti uprave da u uslovima socijalne demokratije i saodlučivanja radi posebno i u interesu zaposlenih, 5) heterogenost interesa predstavnika kapitala u upravi i predstavnika zaposlenih te potencijalna nekvalitetnost odluka uprave, pogotovo sa stanovišta konkurentnosti (stalne tenzije između interesa kapitala i interesa rada).

Prednosti uloge banaka, s druge strane, kao ključnih akcionara (u nemačko-japanskom modelu uprave) u osnovi su sledeće: 1) cena kredita u principu je jevtinija u odnosu na cenu u SAD, gde se odnosi banke i kompanije postavljaju na tržišnu osnovu, 2) sukob interesa kredita i kapitala se lakše rešava, 3) u odnosu na male disperzovane akcionare, banke kao poverioci ili kao akcionari u principu uživaju bolju sudsku zaštitu. S druge strane, slabosti uloge banaka, kao ključnih akcionara (u nemačko-japanskom modelu) su sledeće: 1) zbog bliskih odnosa s kompanijama (značajni akcionari), banke često daju subvencije ili niže kamate na kredite, uz višu cenu za bankarske usluge, 2) kad nema ograničenja na plasmane, akcije banke mogu se preinvestirati u akcije umesto u kreditni kapital, 3) dugogodišnje vlasništvo u kompanijama vodi zbližavanju sa upravom i gubitku profesionalnog odnosa.

3.1.3. Japanski jednodomni model – mešavina anglosaksonskog i nemačkog

Japanski model uprave u osnovi je jednodomni, ali i kao takav ipak ima odlike američko-britanskog jednodomnog i nemačkog dvodomnog modela: 1) velika uloga banaka kao kontrolnih akcionara i monitora, 2) zanemarljiva uloga ostalih malih akcionara, 3) neograničeno ukršteno akcionarstvo, *cross-shareholding*, 4) slabo razvijeno neprijateljsko preuzimanje, 5) sistem doživotnog zaposlenja – humani kapitalizam, 6) unutrašnje-zatvoreno tržište izbora zaposlenih i menadžera, 7) kontinuirane konsultacije zaposlenih i menadžera, 8) razvijeni korporativni sindikalizam a ne nacionalni, 9) umesto nadzornog odbora, uloga nadzora jedino je spoljna od strane revizora i 10) upravni odbor (odbor direktora), koji je redovno veoma brojna (po pravilu bez spoljnih – nezavisnih članova), radi u interesu kompanije i ne trpi pritisak akcionara.

Japanski model uprave razvio se u osnovi u istom okruženju kao i nemački model uprave, sa određenim specifičnostima koje se odnose na smanjenu ulogu nacionalnih sindikata (time i saodlučivanja), ali i pojačanu ulogu tradicije i kulture (humani kapitalizam) i države. Otuda se japanski model kapitalizma označava kao *državno orijentisani model* (izvesno vreme ovaj model je pokušavala da primenjuje i Francuska).

3.1.4. Mešoviti model – sloboda izbora modela

Najzad, *treći sistem*, koji usvaja Statut Evropske kompanije, prema kom u akcionarskom društvu može postojati (*sistem slobode izbora*) ili tzv. *jednostepeni (jednodomni) model* – izvršni (upravni) odbor direktora koji bira skupština akcionara ili tzv. *dvostepeni (dvodomni) model* – upravni odbor i nadzorni odbor, gde nadzorni odbor bira skupština, a on zatim bira upravni odbor (ostavljena je ipak mogućnost da države članice predvide da ga bira takođe i skupština).¹⁶ Taj sistem je u osnovi *mešavina prvog i drugog modela* i prihvaćen je u Francuskoj (alternativno s jednodomnim modelom), u varijanti izbora oba organa od skupštine akcionara (uz mogućnost da se i razdvoje funkcije predsednika upravnog odbora i generalnog direktora, kada se želi razdvajanje menadžmenta i njegova jača kontrola preko upravnog odbora, kada se govori uslovno o tzv. *trećem modelu uprave* u Francuskoj), Srbiji, Crnoj Gori, Makedoniji, Sloveniji.¹⁷ Za sistem slobodne opcije akcionarskog društva između tzv. jednodomnog sistema i dvodomnog sistema organizacije organa uprave u akcionarskim društvima zalaže se i *The High level group of company law experts on a modern regulatory framework for company law in Europe*.¹⁸

3.1.5. Zakon o osiguranju – dvodomni model uprave

Prirodu modela upravljanja akcionarskim društvom ne određuje postojanje skupštine društva kao obaveznog organa u svakom ovom društvu, pa ni u jednočlanom društvu. Razlog je prirodan i logičan – skupštinu čine akcionari društva koji imaju vlasnička prava koja proizlaze iz vrste posedovanih akcija. Prirodu modela upravljanja ovim društvom određuje zakonsko određenje postojanja drugih obaveznih organa.

¹⁶ Statut Evropske kompanije, *Council regulation (EC)*, No. 2157/2001, čl. 38-51.

¹⁷ FTZ..., čl. 90. i 120. U literaturi se navodi da je, za razliku od klasičnog sistema sa upravnim odborom, novi sistem s nadzornim odborom i direktorijumom u Francuskoj nepopularan budući da je dvadesetak godina od uvođenja prihvaćen samo u oko 2,61% društava kapitala – vidi: M. Cozian, A. Viandier, str. 291; srpski ZOPD, čl. 198 (društvo s ograničenom odgovornošću), čl. 326, 383, 417 (akcionarsko društvo); slovenački Zakon o gospodarskih družbah (STZ: *Uradni list RS*, br. 30-1298/93 i 45-2548/2001), čl. 250; makedonski Zakonot za trgovskite društva (2002. dalje: MTZ...), čl. 301.

¹⁸ Vidi: *Report of the High Level Group on Company Law Experts on a Modern Regulatory Framework for Company Law in Europe*, Brisel, 2004.

Kako srpski zakon koji uređuje osiguranje određuje da su, pored skupštine, obavezni organi ovog društva nadzorni odbor (koji bira skupština) i izvršni odbor (koji bira nadzorni odbor), to sledi nedvosmislen zaključak da je obavezni model organizacije upravljanja ovim društvom dvodomni model – postoje dakle dva kolektivna organa: nadzorni odbor i izvršni odbor, koje zakon skupno označava jedinstvenim imenom – uprava društva. Dakle, *ex lege*, akcionarska društva za osiguranje moraju imati dvodomni model uprave, bez mogućnosti izbora jednodomnog modela uprave ili mogućnosti opcije između jednodomnog i dvodomnog modela upravljanja društvom. U svakom slučaju, kod uređenja organa ovog društva za osiguranje/reosiguranje srpski zakon ponavlja opštu normu iz opšteg dela zakona da se na ova društva, ako nema posebnih pravila u ovom posebnom zakonu, primenjuju pravila koja uređuju privredna društva (opšta koja važe za sve forme privrednih društava i posebna koja se odnose na istu formu organizovanja društva), što dakle važi i za organe društva (što bi inače važilo i da ova norma nije ponovljena kod organa društva jer je sadržana u opštem delu zakona koji uređuje osiguranje).¹⁹

Suštinski, dakle, dvodomni model uprave razlikuje se od jednodomnog modela uprave po postojanju drugog organa s nadzornim funkcijama u društvu (nadzor nad radom izvršnih direktora i nadzor nad sprovođenjem usvojene poslovne strategije društva) – nadzorni odbor, čiju funkciju u jednodomnom modelu uprave treba da, bar delom, obavljaju neizvršni direktori i nezavisni direktori (kod javnih akcionarskih društava). Jednodomni model je model koji je karakterističan za anglosaksonske zemlje i zemlje koje svoju regulativu modeliraju po ugledu na ove zemlje, dok je model dvodomnog upravljanja akcionarskim društvom karakterističan za germanske zemlje i zemlje koje svoje zakonodavstvo donose po ugledu na regulativu ovih zemalja.

Sve reforme korporativnog upravljanja jednodomnog modela pokazale su u suštini njegovu slabost i ranjivost. Otuda se dvodomni model pokazao stabilnim i otpornijim na izazove ekonomskih kriza. To je u velikoj meri zasluga postojanja drugog kolektivnog organa u ovom modelu upravljanja društvom – nadzornog odbora kao organa društva, uz neke ostale institute reformisanog jednodomnog modela upravljanja, jer je reč o organu koji nadzire rad „izvršne sfere vlasti u društvu“ i ima brojna nadzorna ovlašćenja izdvojena iz nadležnosti izvršnog odbora (odnosno odbora direktora kod jednodomnog modela uprave), te je tako u mogućnosti da vrši stvarni nadzor nad tom sferom i nadzor koji je vitalniji, pravovremeniji i koji na vreme akcionarima daje signalne lampice za pretresanje rada izvršnih direktora i izvršnog odbora, što u jednodomnom modelu uprave ipak, iz mnogih razloga, ne mogu efikasno da čine neizvršni i nezavisni direktori (ili delom i skupština).

¹⁹ ZO, čl. 18. i 50.

IV Organi akcionarskog društva za osiguranje/reosiguranje²⁰

4.1. Skupština – posebna pravila

Skupština akcionarskog društva za osiguranje u osnovi je uređena na identičan način kao i skupština akcionarskog društva koje funkcionira primenom zakona koji uređuje privredna društva. Otuda se i na skupštinu tog društva primenjuju sledeća pravila ovog zakona: sastav skupštine i prava akcionara, sazivači, poziv za sednicu (klasični, elektronski, internet objava), vrste sednice (redovne, vanredne i posebne za klasu akcionara s preferencijalnim akcijama), mesto održavanja skupštine, dan akcionara, predsednik skupštine, poslovnik, dnevni red (pravo predlaganja i utvrđivanja, pravo manjinskih akcionara na dopunu, dopuna po nalogu suda kad se ne prihvati zahtev manjinskih akcionara za dopunu), održavanje sednice po nalogu suda (kad se ne prihvati njeno održavanje po zahtevu manjinskih akcionara), način održavanja (fizička i nefizička sednica), pravo postavljanja pitanja i obaveza davanja odgovora (davanje odgovora po nalogu suda), glasanje (direktno, glasanje u odsustvu, učešće u radu skupštine elektronskim putem ili preko punomoćnika – punomoćje za glasanje, ko može biti punomoćnik, punomoćje za više akcionara, posebna pravila za punomoćnika koje predlaže društvo, posebna pravila za banke koje vode zbirne ili kastodi račune, izmena i opoziv punomoćja za glasanje), pristupanje na sednicu, sednice – kvorum za prvu i ponovljenu sednicu sa istim dnevnim redom, komisija za glasanje, većina za odlučivanje – obična, apsolutna i kvalifikovana, rezultat glasanja, način glasanja – javno ili tajno, pravo glasa na osnovu založenih akcija, glasanje posebnih klasa akcija, ugovori o glasanju, isključenje prava glasa i sukob interesa, zapisnik, izjava o primeni kodeksa korporativnog upravljanja, materijali za sednicu, objava godišnjih izveštaja o poslovanju društva, usvajanje finansijskih i drugih izveštaja, ništavost i pobijanje odluka (pravo na pobijanje, posledice tužbe za pobijanje, postupak po pobojoj tužbi (*actio Pauliana*), posledice odluke suda kojom se poništava odluka, posebno pravilo za pobijanje odluke o usvajanju godišnjih finansijskih izveštaja, pravilo kada odluka neće biti poništena).²¹

Posebna pravila zakona koji uređuje osiguranje kad je reč o institutu skupštine akcionarskog društva za osiguranje/reosiguranje u osnovi su vezana za činjenicu posebne nadzorne uloge NBS u odnosu na osiguravajuće organizacije: obaveza obaveštavanja NBS o sednici i mogućnost prisustvovanja njenog predstavnika sednici, mogućnost NBS da zahteva da se određena pitanja uvrste u dnevni red skupštine. Van toga postoji posebno pravilo o pravu akcionara koji poseduje najmanje 1% kapital učešća s pravom glasa da neposredno ostvaruje pravo glasa i isključenje mogućnosti isključenja tog prava statutom društva (kod društava koja su

²⁰ Vid. N. Petrović Tomić (2019), str. 203–212.

²¹ ZOPD, čl. 377–381.

u režimu zakona koji uređuje privredna društva postoji autonomno pravo društva da na osnovu zakona svojim statutom dâ takvo pravo ličnog učešća u radu skupštine akcionaru koji poseduje 0,1% „ukupnog broja akcija odgovarajuće klase“).²² Konačno, zakon koji uređuje osiguranje reguliše posebnom odredbom i delokrug, manje više po istom principu kao i zakon koji reguliše privredna društva (uz izričitu normu zabrane delegiranja zakonske nadležnosti na druge organe društva), kao i sednice skupštine (u kontekstu odnosa sa NBS).

4.2. Nadzorni odbor – posebna pravila

Po istom maniru po kom uređuje skupštinu akcionarskog društva za osiguranje/reosiguranje (kao i izvršni odbor), zakon koji reguliše osiguranje uređuje i nadzorni odbor ovog društva. Dakle, sumarno i sa samo nekoliko odredaba kojima daje prirodu posebnih i koje se primenjuju pre opštih normi koje se odnose na ovaj organ u dvodomnom modelu uprave koji je prihvaćen u društvima za osiguranje/reosiguranje, a koje su sadržane u zakonu koji uređuje privredna društva. Najpre, zakon koji reguliše osiguranje normira minimalni broj članova tog organa (maksimalni utvrđuje statut društva) – tri člana (uključujući i predsednika) i, što je naročito važno, propisuje da „*najmanje jednu trećinu*“ njegovih članova čine nezavisni članovi u smislu zakona koji uređuje privredna društva (kod društava kod kojih se primenjuje ovaj zakon inače postoji obaveza postojanja najmanje jednog nezavisnog člana, i to samo kod javnih – otvorenih akcionarskih društava), dok ostali članovi ovog organa moraju biti *neizvršni članovi* (nisu zaposleni u tom društvu čiji je nadzorni odbor u pitanju – reč je o bilo kojoj formi ugovora o radu jer zakon ne insistira samo na ugovoru o radu s punim radnim vremenom). Zatim, zakon koji reguliše osiguranje uređuje posebnom normom i delokrug (nadležnost) nadzornog odbora, koja je u osnovi istovetna delokrugu nadzornog odbora akcionarskih društava s dvodomnim upravljanjem a na koje se primenjuje zakon koji uređuje privredna društva, dok je smisao posebne norme u specifičnosti nekih poslova iz delokruga ovog organa koji proizlaze iz posebnosti delatnosti osiguranja (imenovanje i razrešenje ovlašćenog aktuara, uspostava sistema interne kontrole i utvrđivanje strategija za upravljanje rizicima, usvajanje plana interne revizije i slično) i posebno nadzorne funkcije NBS u odnosu na osiguravajuća društva (obaveštavanje o utvrđenim nepravilnostima u radu društva, razmatranje nalaza NBS u postupku nadzora nad obavljanjem delatnosti osiguranja i slično), što ne postoji kod društava za koje važi zakon koji uređuje privredna društva.²³ Najzad, kao posebnu normu zakon koji reguliše osiguranje sadrži

²² ZO, čl. 51, st. 3; ZOPD, čl. 328, st. 3.

²³ Upor. ZOPD, čl. 441; ZO, čl. 55. Poslovi iz nadležnosti nadzornog odbora: 1) ne mogu se preneti na izvršne direktore društva (ovaj model „uprave“ nema neizvršne direktore); 2) mogu se preneti u nadležnost skupštine društva samo odlukom nadzornog odbora (delegacija nadležnosti), ako statutom nije

i pitanje sednica nadzornog odbora, naročito sa stanovišta potrebe komunikacije sa NBS (najmanje jedna sednica u tri meseca, obaveza obaveštavanja NBS o zakazivanju sednice radi mogućeg prisustva njenog predstavnika i eventualno obraćanja članovima nadzornog odbora, mogućnost zahtevanja od strane NBS održavanja sednice ovog organa, obaveznost godišnjeg podnošenja izveštaja o radu nadzornog odbora NBS koji uključuje i broj održanih sednica).

Van pitanja koja uređuje zakon koji reguliše osiguranje u vezi s nadzornim odborom (minimalni broj članova, nezavisni članovi, delokrug, sednice) s primenom režima ovog zakona kao posebnog režima, sva ostala pitanja u vezi s ovim organom detaljno se uređuju zakonom koji reguliše privredna društva. U ta pitanja spadaju i instituti koje taj zakon reguliše jedinstveno i za nadzorni i za izvršni odbor („uprava društva“), poput: prethodne saglasnosti NBS za obavljanje funkcije člana uprave ili odbijanja davanja te saglasnosti i oduzimanja date saglasnosti, uslova za obavljanje funkcija člana uprave, obaveštavanja skupštine društva o „prihodima člana uprave“, obaveza i odgovornosti člana uprave. Pitanja pak koja su u vezi s tim organom a koja ne reguliše zakon koji uređuje osiguranje, nisu otvorena jer se na njih voljom ovog zakona direktno „primenjuje“ (ne shodno) zakon koji reguliše privredna društva.

U smislu rečenog, dakle, na nadzorni odbor akcionarskog društva za osiguranje/reosiguranje „primenjuju se“ (direktno, ne shodno)²⁴ sledeći instituti koje uređuje zakon koji reguliše privredna društva u vezi s ovim organom kod dvodomnog upravljanja društvom: uslovi i ograničenja članstva u nadzornom odboru (osuđivačnost za određena krivična dela dok traju pravne posledice osude, izrečena određena mera bezbednosti dok traje ta mera, član izvršnog odbora ili nadzornog odbora u više od pet društava, lice koje je zaposleno u tom društvu – zabrana ne važi za lice zaposleno u povezanom društvu – tzv. neizvršni članovi, koji moraju ispunjavati ovaj uslov nezavisnosti ali ne i druge uslove koji se traže za nezavisnog člana);²⁵ sastav (ne mogu biti izvršni direktori društva niti prokuristi – ovo je posledica potrebe nezavisnosti članova ovog organa u odnosu na lica čiji rad nadziru, što im je jedna od važnih nadležnosti – razdvajanje izvršnih tj. poslovodnih i zastupničkih funkcija i nadzornih funkcija – izvršni direktori su i zastupnici društva, a i prokuristi zastupaju društvo i imaju u tom smislu odgovarajuća ovlašćenja, zavisno od vrste prokure, te se *nadziranje izvršnih direktora odnosi i na prokuriste*; mogu biti *kako fizička tako i pravna lica* – preko zastupnika pravnog lica; članovi nadzornog odbora *ne mogu imati zamenike* – naglašeno lično svojstvo člana i individualizacija odgovornosti; mogu biti domaća i strana lica; članovi odbora upisuju se u registar, obavezan je

drugačije određeno (isključenost prenosa, limitiranje pitanja za koje je dozvoljena delegacija, saglasnost i skupštine društva na delegaciju i slično). Upravo tu delagaciju nadležnosti zakon ima u vidu kada govori o nadležnosti skupštine akcionarskog društva predviđanjem odlučivanja o „drugim pitanjima koja su u skladu s ovim zakonom stavljena na dnevni red sednice skupštine“.

²⁴ ZO, čl. 50, st. 2.

²⁵ ZOPD, čl. 432 u vezi sa čl. 382 i 391.

neparan broj),²⁶ imenovanje (predlog kandidata – postojeći nadzorni odbor, komisija za imenovanje ako postoji, akcionari koji imaju pravo predlaganja dnevnog reda – akcionari sa najmanje 5% akcija s pravom glasa),²⁷ mandat (pretpostavljeni maksimalni četiri godine a statutom ili odlukom skupštine može se odrediti i kraći, postoji mogućnost reimenovanja bez ograničenja broja puta),²⁸ postoji mogućnost kooptacije nedostajućih članova od strane samog odbora (najviše do dva člana),²⁹ postojanje nezavisnih članova (najmanje 1/3) uz ispunjavanje propisanih uslova nezavisnosti: 1) u odnosu na društvo u kome je član nadzornog odbora, 2) u odnosu na izvršne direktore tog društva i 3) u odnosu na povezana lica s tim društvom i tim direktorima³⁰ (radnopravne, svojinske-kapitalske, imovinske, funkcijske);³¹ naknada za rad članova (način utvrđivanja predloga i donošenja odluka, fiksna i varijabilna – s tim da ne može biti određena kao učešće u dobiti društva, utvrđivanje politike naknada, izveštaj o naknadama – transparentnost, glasanje o politici naknada i o izveštaju o naknadama);³² prestanak mandata pre isteka vremena imenovanja i razrešenje (prestanak ispunjavanja uslova, neusvajanje godišnjih finansijskih izveštaja društva na redovnoj skupštini, mogućnost razrešenja i bez navođenja razloga);³³ ostavka (mogućnost podnošenja ostalim članovima organa u svako doba, dejstvo od trenutka podnošenja – osim ako je u njoj označen neki kasniji datum, upis u registar);³⁴ obaveza izveštavanja skupštine (o računovodstvenoj praksi i praksi finansijskog izveštavanja, usklađenosti poslovanja sa zakonom i drugim propisima, kvalifikovanosti i nezavisnosti revizora u odnosu na društvo, ugovorima zaključenim između društva i članova ovog organa i povezanim licima);³⁵ predsednik odbora (izbor od strane odbora, nadležnost, mogućnost razrešenja u svako doba i bez navođenja razloga, u slučaju odsutnosti mogućnost zakazivanja sednice od strane bilo kog člana, upis u registar);³⁶ način rada odbora (uređivanje statutom i poslovníkom o radu koji donosi odbor) i sednice odbora (sazivanje i rok sazivanja, kvorum za održavanje i način održavanja, prisustvo drugih lica sednici, odlučivanje i većina za donošenje odluka, mogućnost odlučujućeg glasa predsednika kod jednake podele glasova, zapisnik sa sednice i njegovo dostavljanje članovima odbora);³⁷ komisije odbora – *komisije nadzornog odbora u svakom slučaju nisu organi društva već su radna tela nadzornog*

²⁶ ZOPD, čl. 433.

²⁷ ZOPD, čl. 434 u vezi sa čl. 337.

²⁸ ZOPD, čl. 435 u vezi sa čl. 385.

²⁹ ZOPD, čl. 436 u vezi sa čl. 386.

³⁰ ZOPD, čl. 391–392.

³¹ ZOPD, čl. 437 u vezi sa čl. 392.

³² ZOPD, čl. 438 u vezi sa čl. 393 i 463a–463v; ZO, čl. 60.

³³ ZOPD, čl. 439 u vezi sa čl. 394 i 395.

³⁴ ZOPD, čl. 440.

³⁵ ZOPD, čl. 442 u vezi sa čl. 399.

³⁶ ZOPD, čl. 443 u vezi sa čl. 400.

³⁷ ZOPD, čl. 445 u vezi sa čl. 402–407.

odbora koja se obrazuju njegovom odlukom i *ne mogu odlučivati o pitanjima iz nadležnosti nadzornog odbora* (obaveznost komisije za reviziju i mogućnost komisije za imenovanja, komisije za naknade i drugih komisija odbora – ako se ove fakultativne komisije ne obrazuju, njihovu nadležnost vrši nadzorni odbor, sastav komisija – u komisiji za reviziju obavezno jedan nezavisni član odbora i koji je predsednik komisije te takođe jedan ovlašćeni revizor, nadležnost komisija odbora, način rada komisija i donošenje odluka većinom glasova uz odlučujući glas predsednika komisije u slučaju jednake podele glasova);³⁸ odgovornost članova odbora za štetu društvu za svoje odluke (odgovornost članova koji su glasali za odluku, istovetna odgovornost članova koji su glasali uzdržano, istovetna odgovornost odsutnih članova ili članova koji nisu glasali za odluku ako se u određenom roku od njenog donošenja ne usprotive toj odluci, zastarelost zahteva društva za naknadu štete, mogućnost i nemogućnost odricanja društva od zahteva za naknadu štete društvu).³⁹

Dodatno, Zakon o privrednim društvima propisuje *shodnu primenu niza instituta jednodomnog upravljanja* akcionarskim društvom vezanih za direktore, odnosno odbor direktora, i za nadzorni odbor akcionarskog društva kod dvodomnog upravljanja, što po istoj logici posebnog zakona važi i za nadzorni odbor akcionarskog društva za osiguranje. To naročito čini i kad je reč o odgovornosti (imovinskoj u ovom slučaju, a isto je to učinio i kod statusne odgovornosti – razrešenje)⁴⁰ direktora jednodomnog modela upravljanja (shodna primena na članove nadzornog odbora dovodomnog modela upravljanja akcionarskog društva).

Imovinska odgovornost direktora akcionarskog društva proizlazi iz vršenja poslova iz nadležnosti direktora i odbora direktora. Takođe, i imovinska odgovornost članova nadzornog odbora mora da proizlazi iz vršenja poslova iz nadležnosti ovog organa, a ne kao posledica propusta u vršenju nadležnosti izvršnih direktora i izvršnog odbora dvodomnog modela uprave (čija je odgovornost takođe uređena shodno odgovornosti direktora i članova odbora direktora jednodomnog modela upravljanja).⁴¹

Članovi nadzornog odbora su, kao i direktori (zastupnici i prokuristi i specifično za potrebe likvidacije društva likvidacioni upravnik), takođe *lica sa zakonom propisanim dužnostima prema društvu*, pa i posebne dužnosti pažnje (pažnje dobrog privrednika i/ili prema okolnostima slučaja i pažnje dobrog stručnjaka), zbog čije povrede, u skladu sa zakonom, mogu odgovarati za štetu društvu po osnovu tužbe društva ili akcionara s propisanim kapital cenzusom za derivativnu tužbu za društvo (i/ili akcionarima društva – individualna ili kolektivna tužba). Odgovornost članova nadzornog odbora i u smislu shodne primene pravila o odgovornosti direktora (jednodomnog ili dvodomnog modela upravljanja) na odgovornost članova nadzornog

³⁸ ZOPD, čl. 408–414.

³⁹ ZOPD, čl. 447 u vezi sa čl. 415.

⁴⁰ ZOPD, čl. 439.

⁴¹ ZOPD, čl. 427 i čl. 430, u vezi sa čl. 415.

odbora može se zasnivati samo na povredi propisane dužnosti pažnje i s tim u vezi nepostupanja „u najboljem interesu društva“ pri izvršavanju poslova iz svoje nadležnosti, a koji obuhvataju i „nadzor nad radom izvršnih direktora,“ kao i brojne druge dužnosti iz sfere nadležnosti ovog organa utvrđene zakonom, statutom i odlukama skupštine društva. Uvek je dakle reč o odgovornosti za prouzrokovanu štetu društvu (i/ili akcionarima društva) *svojim radnjama ili neradnjama*, što uključuje i povredu dužne pažnje *u vršenju i ovog nadzora – odgovornost za svoju „krivicu“* (a ne za same nezakonite i/ili štetne odluke drugih organa društva). Upravo zbog prirode svoje funkcije i svojih nadležnosti članovi nadzornog odbora često su u poziciji da mogu skupštini društva skrenuti pažnju na neku odluku izvršnih direktora ili izvršnog odbora (koji čine izvršni direktori) kojom se može prouzrokovati šteta privrednom društvu (i/ili akcionarima), te u slučaju kada to ne učine i kada postoji povreda propisane dužnosti pažnje, oni takođe odgovaraju za štetu nastalu iz izvršenja takve odluke (*delimična odgovornost za „tuđu krivicu“*). Pri tome, potrebno je odrediti koliki je deo štete u uzročnoj vezi s krivicom drugog organa, a koliki deo u uzročnoj vezi s povredom dužne pažnje članova nadzornog odbora.

Shodna primena pravila imovinske odgovornosti direktora i članova odbora direktora jednodomnog modela upravljanja i na imovinsku odgovornost članova nadzornog odbora i izvršne direktore (pojedinačno ili kao članove izvršnog odbora i odluke izvršnog odbora) dvodomnog modela upravljanja akcionarskog društva, javnog ili nejavnog, obuhvata isti princip odgovornosti, postojanje istih pretpostavki, aktivno legitimisana lica za pokretanje postupka i podnošenje tužbe, pasivno legitimisana lica, odgovornost članova koji su glasali za odluku i članova koji nisu prisustvovali sednici, ali se u zakonom propisanom roku nisu pismenim putem usprotivili odluci, odgovornost članova koji su glasali uzdržano, zastarelost, mogućnost oslobođenja od odgovornosti odgovarajućom odlukom skupštine društva, solidarnu odgovornost prema društvu i/ili akcionarima uz mogućnost regresa – specifičnost u pogledu kruga subjekata solidarne odgovornosti u odnosu na odgovornost direktora jednodomnog modela upravljanja zbog postojanja upravo nadzornog odbora kod dvodomnog modela upravljanja). Isto važi i za odgovornost prema trećim licima, pored odgovornosti društva kao pravnog lica, po osnovu prihvatanja u kompanijskom pravu i direktne odgovornosti članova organa društva (specifičan „proboj pravne ličnosti“).⁴²

4.3. Izvršni odbor – posebna pravila

Zakon o osiguranju reguliše samo minimum statusnih pitanja vezanih za izvršni odbor akcionarskog društva za osiguranje/reosiguranje, kod pitanja koja smatra da treba da odstupaju kao posebna pravila od primene i na ovaj organ

⁴² Vid. ŠZO, art. 754–761; vid. i: Genevieve Viney, *La responsabilité civile*, Paris, 1982, str. 555; Ph. Merle, A. Fauchon, str. 494–495; M. Cozian, A. Viandier, F. Deboissy, str. 286.

u ostalom delu zakona koji uređuje privredna društva. Prvo, sastav: sastoji se od najmanje dva člana a maksimalan broj utvrđuje se statutom društva (uključujući i predsednika izvršnog odbora koji po samom zakonu predstavlja i zastupa društvo, koji je u svakom slučaju dužan da pri zastupanju obezbedi supotpis još jednog člana ovog organa). Akcionarska društva na koja se primenjuje zakon koji uređuje privredna društva imaju obavezni izvršni odbor od najmanje tri člana (maksimalan broj utvrđuju statutom) ako su javna (otvorena) društva i ako imaju tri ili više izvršnih direktora kod dvodomnog upravljanja društvom, a ako imaju jednog ili dva izvršna direktora, nemaju izvršni odbor. *Supotpis (zajedničko zastupanje)* kod tih društava nije obavezan, a može se utvrditi statutom, kada se upisuje u registar i ima dejstvo prema trećim licima (ovakvo dejstvo važi i za akcionarsko društvo za osiguranje jer nema posebne norme u zakonu koji reguliše osiguranje).⁴³ Zajedničko je zakonsko rešenje i za to društvo kad se primenjuje zakon koji uređuje privredna društva ili zakon koji uređuje osiguranje da član izvršnog odbora (ili izvršni direktori) ne može imati zamenika (*priroda ličnog karaktera statusa*), kao i rešenje da nadzorni odbor imenuje izvršni odbor društva (ili izvršne direktore – *dvodomni model nema neizvršne direktore i nema nezavisnog direktora u izvršnom odboru*) i obaveza upisa članova ovog odbora u registar (kao i prestanka mandata i ostavke). Takođe, i delokrug (nadležnost), s logičnim specifičnostima koje proizlaze iz posebnosti delatnosti osiguranja, izvršnog odbora (uključujući i delokrug izvršnih direktora) u oba zakona regulisana je u osnovi na istovetan način.⁴⁴

Opšte norme zakona koji uređuje privredna društva koje se odnose na izvršne direktore, odnosno izvršni odbor, kad ne postoji posebno pravilo koje postavlja zakon koji uređuje osiguranje, primenjuju se i na izvršni odbor akcionarskog društva za osiguranje/reosiguranje. To važi za sledeće institute zakona koji uređuje privredna društva: smetnje (zabrane) za imenovanje članova izvršnog odbora koje nisu pokrivene smetnjama koje propisuje zakon koji uređuje osiguranje (osuđivanost za propisana krivična dela dok traju pravne posledice osude, izrečena mera bezbednosti zabrane obavljanja delatnosti dok traje ta mera, višestruko članstvo u nadzornom ili izvršnom odboru drugih društava – preko pet);⁴⁵ predlog za imenovanje (komisija nadzornog odbora za imenovanje ako postoji, a ako ne postoji, svaki član nadzornog odbora)⁴⁶ – a po našem mišljenju, to bi moglo i drugo lice utvrđeno statutom društva (npr. svaki akcionar ili akcionar s određenim procentnom kapital učesća); mandat direktora (analogno mandatu člana nadzornog odbora – pretpostavljeni najduži zakonski ili kraći statutarni, mogućnost reimenovanja);⁴⁷ nadležnost izvršnog odbora i nadležnost

⁴³ ZOPD, čl. 419-420 i 33; ZO, član 57.

⁴⁴ ZOPD, čl. 422 i 427; ZO, čl. 58.

⁴⁵ ZOPD, čl. 418 u vezi sa čl. 382.

⁴⁶ ZOPD, čl. 420.

⁴⁷ ZOPD, čl. 421 u vezi sa čl. 385.

izvršnih direktora kao članova odbora (ukoliko eventualno postoji neko pitanje koje nije uređeno u zakonu koji reguliše osiguranje kao nadležnost izvršnog odbora, a uređeno je zakonom koji reguliše privredna društva – npr. neke nadležnosti izvršnog odbora za poslove za koje je potrebna saglasnost nadzornog odbora)⁴⁸ – zakon koji uređuje osiguranje pak uvodi *pretpostavku nadležnosti izvršnog odbora* (odlučuje o svim pitanjima o kojima ne odlučuje po zakonu i eventualno statutu društva skupština i nadzorni odbor), a s druge strane zakon koji uređuje privredna društva cementira pravilo koje važi i za osiguravajuća akcionarska društva da se „pitanja iz nadležnosti izvršnog odbora ne mogu preneti na nadzorni odbor“.⁴⁹ način rada izvršnog odbora (u vođenju poslova društva izvršni odbor postupa samostalno i po pravilu odlučuje i postupa van sednice, a ako ne postoji saglasnost izvršnih direktora kao članova, predsednik izvršnog odbora „može sazvati sednicu“ radi donošenja odluke većinom glasova, a u slučaju jednake podele glasova glas predsednika odbora je odlučujući – to je i razlog što zakon koji uređuje osiguranje ne reguliše posebnom normom sednice ovog organa društva, a s druge strane reguliše institut sednica nadzornog odbora);⁵⁰ ovlašćenja predsednika izvršnog odbora koga imenuje nadzorni odbor (primena pravila koje sadrži zakon koji uređuje privredna društva u vezi sa institutom generalnog direktora društva kao prvog izvršnog direktora, uz isključenje individualnog zastupanja zbog obaveze supotpisa jednog člana izvršnog odbora);⁵¹ naknade za rad članova izvršnog odbora – izvršnih direktora (fiksna naknada i varijabilne naknade, ali bez mogućnosti određenja u formi učešća u dobiti društva, što može zavisiti od poslovnih rezultata društva; politika naknada, izveštaj o naknadama – transparentnost naknada, glasanje u skupštini društva o politici naknada i o izveštaju o naknadama);⁵² prestanak mandata i razrešenje (analogno pravilima koja važe za članove nadzornog odbora, ali uz isključenost mogućnosti kooptacije od strane samog izvršnog odbora);⁵³ ostavka (analogno pravilima koja važe za ostavku članova nadzornog odbora, ali bez mogućnosti kooptacije i u tom slučaju);⁵⁴ mogućnost postavljanja privremenog zastupnika od strane suda ako društvo nema nijednog izvršnog direktora upisanog u registar u propisanom roku (zbog obaveze supotpisa iz zakona koji reguliše osiguranje mislimo da bi se morala imenovati dva privremena zastupnika);⁵⁵ društvo sa dva izvršna direktora (uključujući i predsednika – primena odredaba o izvršnom odboru, osim odredaba o sednicama odbora);⁵⁶ izveštaji izvršnih

⁴⁸ ZO, čl. 58 i ZOPD, čl. 422.

⁴⁹ ZO, čl. 58, st. 2, t. 13; ZOPD, čl. 427, st. 2.

⁵⁰ ZO, čl. 56; ZOPD, čl. 429.

⁵¹ ZOPD, čl. 423.

⁵² ZOPD, čl. 424, 393, 463a-v.

⁵³ ZOPD, čl. 425.

⁵⁴ ZOPD, čl. 426, st. 1–3.

⁵⁵ ZOPD, čl. 426, st. 3–6.

⁵⁶ ZOPD, čl. 428.

direktora kao opšte pravilo zakona koji uređuje privredna društva uz primenu i posebnog pravila zakona koji uređuje osiguranje o izveštavanju skupštine društva od strane izvršnog odbora,⁵⁷ odgovornost (imovinska prema društvu ili prema akcionarima) izvršnih direktora kao članova izvršnog odbora (analogno pravilima koja važe za takvu odgovornost članova nadzornog odbora imajući u vidu nadležnost jednog i drugog organa društva).⁵⁸

Imovinska odgovornost izvršnih direktora (odnosno izvršnog odbora) kod dvodomnog upravljanja društvom, *za štetu* iz svojih poslovnih odluka prouzrokovanu društvu, kao i akcionarima društva (individualna tužba, kolektivna tužba), *izuzetno trećim licima*, uređuje se shodnom primenom pravila koja važe za direktore, odnosno odbor direktora jednodomnog upravljanja društvom.⁵⁹ Tako ostaje da se i na odgovornost izvršnog odbora za kolektivno donete odluke (glasanje protiv odluke, uzdržano glasanje, odgovornost člana koji nije prisustvovao sednici na kojoj je određena odluka doneta, solidarna odgovornost, aktivno i pasivno legitimisana lica, zastarelost, mogućnost oslobođenja od odgovornosti odlukom skupštine i slično) shodno primenjuju odredbe o odgovornosti članova odbora direktora jednodomnog modela uprave.⁶⁰

4.4. Uprava akcionarskog društva za osiguranje

Za razliku od zakona koji uređuje društva koji ne poznaje pojam „uprave društva“, zakon koji uređuje osiguranje utvrđuje ovaj pojam i izričito određuje da se pod „upravom akcionarskog društva za osiguranje/reosiguranje podrazumeva nadzorni i izvršni odbor“. Ustanovljenje tog pojma omogućilo je zakonodavcu iz oblasti osiguranja da ustanovi neke zajedničke institute koji se primenjuju na članove i jednog i drugog organa (nadzorni i izvršni odbor).

Prvo, regulisanje pozitivnih uslova za imenovanje za člana ovih organa (dobra poslovna reputacija, odgovarajuća stručna kvalifikacija, potrebno znanje i iskustvo utvrđeno statutom društva), kao i regulisanje negativnih uslova (zabrane, smetnje) koji diskvalifikuju neko lice da bude član uprave ovog društva (osuđivost za ovim zakonom imenovana krivična dela, i to na široj osnovi nego što to čini zakon koji uređuje privredna društva, izrečena određena zaštitna mera, oduzimanje dozvole za rad društvu u kome je to lice u tom trenutku ili određeno vreme pre toga bilo član uprave, otvaranje stečaja ili prinudne likvidacije nad društvom u kome je neko lice u tom trenutku ili određeno vreme pre toga bilo član uprave, lice kome je u poslednje tri godine izrečena mera oduzimanja saglasnosti da bude član uprave,

⁵⁷ ZOPD, čl. 431 u vezi sa čl. 416; ZO, čl. 60.

⁵⁸ ZOPD, čl. 430 u vezi sa čl. 415.

⁵⁹ ZOPD, čl. 63–64. i 415.

⁶⁰ Više: N. Petrović Tomić (2019), str. 209–212.

lice koje je razrešeno dužnosti člana uprave po nalogu NBS u skladu sa zakonom; lice koje po zakonu koji reguliše privredna društva ima zabrane imenovanja za člana ovih organa, lice koje je povezano s pravnim licem u kome akcionarsko društvo za osiguranje ima određeni procenat kapital učešća ili prava glasa, lice koje je član uprave ili prokurista u nekom drugom akcionarskom društvu za osiguranje/reosiguranje) i, najzad, regulisanje i dodatnih uslova za imenovanje zakonom (aktivno znanje srpskog jezika, prebivalište ili boravište u Srbiji, zaključenje ugovora o radu s punim radnim vremenom u društvu – izvršni direktori – *dvodomni model nema neizvršne direktore i nema nezavisnog direktora u izvršnom odboru*) i posebnim propisom NBS.

Drugo, sistem prethodne saglasnosti NBS za imenovanje za člana uprave akcionarskog društva za osiguranje/reosiguranje (sa propisivanjem osnova uskraćivanja takve saglasnosti i nemogućnosti podnošenja novog zahteva u takvom slučaju godinu dana od dana takvog uskraćivanja). Za razliku od ovog, postoji i mogućnost oduzimanja već date saglasnosti za imenovanje za člana uprave tih društava u slučaju utvrđenja da postoje takvi osnovi propisani zakonom (uz nemogućnost davanja nove saglasnosti za takvo imenovanje tri godine od donošenja rešenja NBS o oduzimanju takve saglasnosti).

Treće, propisivanje zakonom koji reguliše osiguranje posebnih pravila za obaveze i odgovornosti člana uprave u odnosu na takva pravila za članove organa akcionarskih društava na koje se primenjuje zakon koji uređuje privredna društva. Ta pravila po svojoj prirodi su dvojaka: najpre, ustanovljenje jednog opšteg pravila – članovi uprave akcionarskih društava za osiguranje/reosiguranje dužni su da „preduzimaju mere radi sprečavanja nezakonitih ili neprimerenih radnji i uticaja koji su štetni ili nisu u najboljem interesu akcionarskog društva za osiguranje i njegovih akcionara, a koje vrše lica blisko povezana s tim društvom – radi zaštite korisnika usluga osiguranja“;⁶¹ i to u skladu s „propisima, pravilima struke i dobrim poslovnim običajima“.⁶² To pravilo unekoliko modifikuje pravilo odgovornosti članova organa akcionarskog društva na koje se primenjuje zakon koji uređuje privredna društva, a koje je poznato pod nazivom „pravilo poslovne procene“ (*Business Judgment Rule*).⁶³ To opšte pravilo odgovornosti članova uprave akcionarskog društva za osiguranje/reosiguranje praćeno je i sa nekoliko posebnih pravila koja konkretizuju osnove ove odgovornosti, a koja se svode na obavezu informisanja po liniji izvršni odbor – nadzorni odbor i nadzorni odbor – NBS. Naime, u prvom slučaju, izvršni odbor je dužan da odmah obavesti nadzorni odbor u tri slučaja: ugroženost likvidnosti, odnosno solventnosti društva, nastupanje razloga prestanka važenja dozvole za rad društva,

⁶¹ ZO, čl. 59, sta. 2.

⁶² Pod pojmom „korisnik osiguranja“ podrazumeva se „osiguranik, ugovarač osiguranja, korisnik osiguranja i treća oštećena lica“: ZO, član 15 stav 1. Vid. Nataša Petrović Tomić, *Zaštita potrošača usluga osiguranja*, Beograd, 2015, str. 47–137.

⁶³ Vid. Mirko Vasiljević, „Civil Law and Business Judgment Rule“, *Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu*, br. 3/2012, str. 7–38.

ili nastupanje razloga za oduzimanje takve dozvole, ili razloga za prestanak obavljanja pojedinih vrsta osiguranja, nastupanje neadekvatnosti osnovnog kapitala društva. U drugom slučaju, nadzorni odbor po prijemu ovih informacija od izvršnog odbora dužan je takođe da odmah o tome obavesti NBS. Po svim tim osnovima povrede zakona, opštim i posebnim, može nastati šteta akcionarskom društvu za osiguranje/reosiguranje za koje odgovara član uprave primenom zakona koji uređuje privredna društva, s obzirom na to da nema daljih posebnih rešenja u zakonu koji reguliše osiguranje.⁶⁴

Najzad, četvrto, zakon koji uređuje osiguranje sadrži i posebno zajedničko pravilo za informisanje skupštine društva o prihodima članova uprave (izvršnog i nadzornog odbora).⁶⁵ Naime, skupština akcionarskog društva za osiguranje/reosiguranje najmanje jednom godišnje razmatra pismeni izveštaj uprave društva o svim detaljima zarada, naknada i drugih primanja članova, kao i o svim ugovorima zaključenim između društva i tih lica i lica povezanih s tim licima,⁶⁶ a čija je posledica imovinska korist za ova lica, kao i predlog nadzornog odbora o zaradama, naknadama i drugoj imovinskoj koristi tih lica za narednu godinu.⁶⁷

V Sistem upravljanja poslovanjem u akcionarskom društvu za osiguranje

Za razliku od privrednih društava na koje se primenjuju zakon koji uređuje ova društva kao komercijalna (profitna) društva, kod kojih je sa stanovišta dužnosti i odgovornosti (imovinske po osnovu donetih poslovnih odluka) uprave društva prema društvu zaštitni subjekt samo društvo (eventualno i drugi nosioci rizika poslovanja društva, pogotovo akcionari i članovi društva), akcionarska društva za osiguranje/reosiguranje (kao i druga osiguravajuća društva) obavljaju specifičnu privrednu delatnost za čije uspešno obavljanje imaju posebnu dužnost i imovinsku odgovornost članovi uprave društva (nadzorni i izvršni odbor), ali ne samo prema društvu i članovima društva (u smislu zakona koji uređuje privredna društva), već i prema drugim zaštitnim subjektima – osiguranicima, ugovaračima osiguranja, trećim oštećenim licima i korisnicima osiguranja (uopšte). Ta činjenica zahtevala je od zakonodavca osiguranja da konstituiše poseban institut u osiguranju – sistem upravljanja društvom. Taj sistem obuhvata: 1) upravljanje rizikom, 2) sistem internih kontrola, 3) internu reviziju i 4) aktuarstvo.

Sistem upravljanja rizikom, kao segment upravljanja akcionarskim društvom za osiguranje/reosiguranje obuhvata: preuzimanje rizika u osiguranju i rezervisanje, upravljanje imovinom i obavezama, investicije, likvidnost i upravljanje koncentracijom

⁶⁴ ZOPD, čl. 415 i 447.

⁶⁵ ZO, čl. 60.

⁶⁶ Pojam povezanog lica u smislu zakona koji reguliše osiguranje: ZO, čl. 30.

⁶⁷ ZO, čl. 60.

rizika, upravljanje operativnim rizikom, reosiguranje i druge načine umanjenja rizika. Radi obezbeđenja efikasnog sistema upravljanja rizikom, zakon koji uređuje osiguranje reguliše pravila o upravljanju rizikom i način upravljanja rizikom.⁶⁸ Zakon o osiguranju detaljno uređuje i druge segmente celovitog sistema upravljanja društvom: *sistem interne kontrole, sistem interne revizije i aktuarstvo*.⁶⁹ Bliža pravila o svim tim sistemima donosi NBS.

VI Grupa društava i grupa društava za osiguranje – posebna pravila

Zakon koji reguliše osiguranje za statusno poimanje osiguravajućih društava sadrži i određenje opšteg pojma „grupa društava“, kao i posebnog pojma „grupa društava za osiguranje“. U smislu tog zakona grupa društava je grupa koju čine matično društvo, njegova zavisna društva i pravna lica u kojima to matično društvo, odnosno njegova zavisna društva imaju udeo u kapitalu (kapital učešće), kao i društva koja su međusobno povezana zajedničkim upravljanjem. *Matično društvo* pravnog lica je društvo koje ima kontrolno učešće u tom pravnom licu. *Zavisno društvo* pravnog lica je društvo u kome to pravno lice ima kontrolno učešće. *Društva povezana zajedničkim upravljanjem* jesu društva koja nisu povezana odnosom matičnog i zavisnog društva ni udelom u kapitalu, a koja obuhvataju: 1) društva u kojima se upravlja na jedinstven način u skladu s ugovorom zaključenim između tih društava ili odredbama osnivačkih akta ili statuta tih društava (*ugovor o upravljanju*) ili 2) društva kod kojih ista lica čine većinu članova organa upravljanja ili nadzora (*personalna unija*). Reč je o pojmovnom određenju koje u sadržinskom smislu odgovara određenju grupe društava, holdinga, društava sa uzajamnim učešćem u kapitalu i ugovora o kontroli i upravljanju u zakonu koji uređuje privredna društva.⁷⁰

Grupa društava za osiguranje je grupa društava iz pojmovnog određenja takve grupe u zakonu koji uređuje osiguranje u kojoj je *društvo za osiguranje*, odnosno društvo za reosiguranje *najznačajnije društvo u toj grupi*. Najznačajnijim društvom u grupi društava u smislu ovog zakona smatra se *krajnje matično društvo* u grupi ili društvo koje ima značajno ili kontrolno učešće u drugom licu ili efektivno vrši uticaj na upravljanje tim licem (značajni imalac), ili društvo sa većom bilansnom sumom ako dva ili više društava u grupi ispunjavaju kriterijume značajnog imaoca.⁷¹

⁶⁸ ZO, čl. 149 i 150.

⁶⁹ ZO, čl. 151–174.

⁷⁰ Upor. ZO, čl. 218, st. 1–4. i ZOPD, čl. 551–554.

⁷¹ ZO, čl. 218, st. 5–6.

VII Umesto zaključka

Analiza prirode odnosa zakona koji uređuje privredna društva uopšte (generalni zakon) i zakona koji uređuje osiguranje (poseban zakon), iako je reč o odnosu posebnog i opšteg, kada posebno ima prednost nad opštim, i pored činjenice da se ovaj posebni zakon opredeljuje, za slučaj kad nije iskoristio mogućnost da konstituiše posebnu normu, za direktnu (neposrednu) primenu ovog generalnog zakona iskazom „primenjuje se“, i to na dva mesta (kod formi posebnih društava i zajedničkih instituta društava i kod organa društava), isključujući time drugu moguću opciju – „shodnu primenu“, pokazuje da u nizu nereguliranih pitanja posebnom normom nije moguća takva primena i da se mora posegnuti za „shodnom primenom“. U protivnom, došlo bi se u situaciju da se obesmišljavaju i neke inače postojeće norme posebnog zakona, čija posebnost ima svoj *ratio*.

Literatura

- Birds. J. *et all*, *Company Law*, London, 1995.
- Cannu, P, L., *La société anonyme à directoire*, Paris, 1979.
- Charlesworth, J. (ed. Geoffrey Morse), *Company Law*, London, 1995.
- Cozian, M., Viandier, A., *Droit des sociétés*, Paris, 1998.
- Gilles Gourlay, P., *Le conseil d'administration de la sociétés anonymes*, thèse, Paris, 1971.
- Hamel, J., Lagarde, G., Jauffret, A., *Droit commercial*, Paris, 1980.
- Hamilton, R., *The Law of Corporations*, Minnesota, 1991.
- Pennington, R., *Company Law*, London, 1995.
- Petrović Tomić, N., *Zaštita potrošača usluga osiguranja, Analiza i predlog unapređenja regulatornog okvira osiguranja*, Pravni fakultete Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2015.
- Petrović Tomić, N., *Pravo osiguranja – Sistem*, Službeni glasnik, Beograd, 2019.
- Rodière, R., *Droit commercial*, Paris, 1980.
- *Report of the High Level Group on Company Law Experts on a Modern Regulatory Framework for Company Law in Europe*, Brisel 2004.
- Statut Evropske kompanije, *Council regulation (EC)*, No. 2157/2001.
- Vasiljević, M., „Civil Law and Business Judgment Rule“, *Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu*, br. 3/2012.
- Vasiljević, M., *Komentar Zakona o privrednim društvima*, Beograd, 2023.
- Vasiljević, M., Jevremović Petrović, T., Lepetić J., *Kompanijsko pravo – pravo privrednih društava*, Beograd, 2023.
- Viney, G., *La responsabilité civile*, Paris, 1982.

**M. Vasiljević: Zakon o privrednim društvima i akcionarska društva
za osiguranje/reosiguranje**

- Zakon o osiguranju Republike Srbije (ZO), *Službeni glasnik RS*, br. 139/14 i 44/21.
- Zakon o privrednim društvima Republike Srbije (ZOPD), *Službeni glasnik RS*, br. 36/2011-3, 99/11-14, 83/14-15 – dr. zakon, 5/15-3, 44/18-27, 95/18-335, 91/19-61, 109/21-15.
- Zakon o privrednim društvima Francuske br. 66-537 (*La loi sur les sociétés commerciales*).
- Zakonik o obligacijama Švajcarske, 1911, 1936, 1984.
- Zakon o akcionarskim društvima SR Nemačke *Aktiengesellschaft* (1965...).
- Zakon o trgovačkim društvima Hrvatske (1993, 2003).
- Zakon o gospodarskih družbah Slovenije (STZ: *Uradni list RS*, 30-1298/93 i 45-2548/2001).
- Zakon o trgovačkim društvima Makedonije (Zakonot za trgovskite društva 2002).